

UŞAK İLİ VE ÇEVRESİNDEKİ DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR¹

Vildan BAŐAK²

Dr. Öğr. Üyesi Saliha ESEN³

ÖZET

İnsanların hayatlarındaki doğum, evlilik, ölüm gibi önemli zamanları hayatın geçiş dönemleri olarak nitelendirilmektedir. Hayatın başlangıcı kabul edilen doğum olayı her zaman ve her yerde önemli bir olay olarak görülmektedir. Yüzyıllar boyunca insanlar doğum ile ilgili birtakım kalıplaşmış inanışları, uygulamaları ve gelenekleri benimsemiş, zaman zaman bazı değişiklikler geçirerek nesilden nesile aktarılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Geçmişten bu yana kültürel değerlerine sahip çıkan Uşak ve çevresinde de doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemlerde benimsenmiş inanış ve uygulamalar halkın hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmamızda amacımız Uşak ili ve çevresindeki doğum ve bu dönemin etrafında oluşmuş inanış ve gelenekleri tespit ederek bunları gelecek nesiller için kayıt altına almaktır. Araştırmamızda çoğunlukla saha çalışması yapılmış, derlenen bilgiler doğum öncesi, doğuma hazırlık, doğum sonrası, çocukla ilgili uygulamalar olmak üzere dört bölümde ele alınmıştır. Aynı zamanda elde edilen bilgilerin geçmiş inanç ve dinlerle bağını kurmak ve günümüz insanına bu inanışların kökenleri hakkında bilgi verebilmek için Dinler Tarihi açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğum, İnanış, Uşak, Halk İnanışları, Dinler Tarihi, Batıl İnanış.

¹ Bu makale Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri ABD'nda Dr. Öğr. Üyesi Saliha ESEN'in danışmanlığında Vildan BAŐAK tarafından hazırlanmış olan "Uşak İlindeki Yaygın Halk İnanışları ve Bu İnanışların Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, vldn.mnnt.64@gmail.com

³ Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, salihe.esen@usak.edu.tr

BELIEF AND PRACTICES ABOUT BIRTH IN UŞAK AND AROUND

ABSTRACT

The periods such as birth, marriage, death, which are seen the beginning of new term, are called transitional period. The event of birth, accepted as the beginning of life, is always seen an important event everywhere. Throughout the centuries, poeple adopt some clitched beliefs, practices and traditions about the birth and sometimes these things have changed and they are transferred from generation to other generation, in this way it has reached to these days. In Uşak where people protect cultural values from the past to present and in its surroundings, there have been prenatal, the moment of birth and postnatal beliefs and practices, which have an important role in people's lives. In our research, by determining the beliefs and traditions which are formed around in this birth process we aim to record these processes. In our research, generally fieldworks are carried out and the compiled information is analyzed in four groups; penetal, preparation for birth, postnatal, and practices about the child. Also, it is evaluated in terms of History of Religion in order to correlate the compiled information with the past beliefs and religions and to give information about the origin of these religions for today's people.

Keywords: Birth, Belief, Uşak, Folk Beliefs, History of Religion, Superstition Beliefs.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar insanlar, hayatları boyunca yaptıklarının ve inandıklarının sonucunda kendilerine has bir kültür ortaya koymuşlardır. Bu kültürleri oluşturan pek çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların en önemlileri arasında dini inanış ve uygulamalar yer almaktadır. Bütün kültürlerde dini inanış ve uygulamalar, yaşanan dönemdeki insanlar için çok önemli olmakla birlikte, bu inanış ve uygulamaların mevcut kültürlerin geçmişiyle de bağı bulunmaktadır. Tarihsel süreçte toplumda yaşanan olaylar, etkileşim içine girilen kültürler nedeniyle dini inanış ve uygulamalarda zaman zaman değişiklikler gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bir Anadolu kenti olan Uşak'ta yaşayan halk inanışları ele alındığında bu inanışlarda, İslam öncesi eski Türk inanışlarının, Anadolu'da yaşamış diğer medeniyetlerin ve İslam sonrası oluşan inanışların tesirini görmek mümkündür.

Halk inanışları bir bölgede yaşayan halkın eskiden beri sürdürdüğü inanış ve uygulamalar olarak bilinse de halk inanışı; tabiatüstü, insanüstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlayabileceğine, ihlal veya ihmâl edildiğinde zarar görüleceğine inanma olarak tanımlanabilir (Eroğlu; 2017, s.21-22). İnsanların, hayatlarının pek çok alanında halk inanışlarının tesiri altında kaldıklarını görmek mümkündür.

İnsan hayatında bazı değişikliklere yol açan ve insanlar tarafından önemli olarak kabul edilen bazı zaman dilimleri bulunmaktadır. Bu dönemlerde insan için yeni bir evre başlamaktadır. Yeni bir döneme geçiş olduğu için bu evrelere geçiş dönemi denir (Eroğlu; 2017, s.258). Doğum, evlilik ve ölüm olarak belirlenen bu geçiş dönemlerinin her biriyle ilgili bu dönemlere özgü inanış ve uygulamalar mevcuttur.

İnsanın dünyaya gelişi doğumla olmaktadır. Doğum dünyanın her yerinde olduğu gibi Anadolu’da da mutlu bir olay olarak kabul edilmektedir. Dünyaya gelen her çocuğun sevinç ve heyecanı sadece anne babaya değil, aynı zamanda akraba ve komşuları da içine alan geniş bir çevreye yayılmaktadır. Kuşkusuz bu sevinç ve heyecanın pek çok nedeni vardır. Her şeyden önce yeni bir üyenin katılımıyla aile nüfusu artmaktadır. Özellikle kırsal yerlerde yaşayanlar açısından ailedeki fert sayısının artması, ailenin gücünün, prestijinin ve itibarının da artması anlamına gelmektedir. Bu boyutuyla doğum; anne ve babanın toplumsal saygınlığını yükseltmekte, toplum içindeki konumunu pekiştirmektedir (Albayrak- Çapcıoğlu; 2006, s.111).

Doğum her toplum için önemli bir olay olarak kabul edilmektedir. Yüzyıllar boyunca insanlar doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasına dair pek çok inanç ve uygulama benimsemiştir ve bu inanışlar gelecek nesillere aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Yeni doğan bebek hem annesine hem babasına bir saygınlık kazandırır. Genelde aile fertlerinin sayısı ne kadar çok olursa güç ve dayanıklı olma hissinin daha da artacağı bilinmektedir (Artun; 2018, s. 152-153). Tarihte pek çok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da erkek çocuğu saygınlık kazandırma da rolünün daha fazla olduğu görülmektedir.

“Çocuk ailede ocağı tüttürür.” sözü toplumumuzda o kadar çok kabul görmüştür ki her doğan çocuk ailesi tarafından sevinçle karşılanmıştır (Azar; 2014, s. 268). İnsanların hayatındaki en önemli geçiş dönemlerinden birisi olan doğum ile ilgili olarak Anadolu’nun pek çok bölgesinde olduğu gibi Uşak ili ve çevresinde yaşayan insanlarda da doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrasına ait pek çok inanış ve uygulamanın varlığını görmek mümkündür.

1. DOĞUM ÖNCESİ

1.1. Çocuk Sahibi Olmak İçin Yapılan Uygulamalar

Yeni evlenen çiftlerin en çok istedikleri şey çocuk sahibi olup nesillerinin devamlılığını sağlamaktır. Ancak belli bir süre geçtiği halde çocuğu olmayan çiftler için günümüzde öncelikle doktora başvuruluyorsa da geçmişten beri süregelen hatta varlığını eskisi kadar olmasa da hala devam ettiren bazı inanış ve uygulamaların olduğu görülmektedir.

Yeni evlenen kişiler için yapılan uygulamaların başında düğünden önce çeyiz döşemesinde çiftin yatağı hazırlanırken yatakta bir erkek çocuk yuvarlanması gelir. Ayrıca düğün günü gelin düğün evine getirildiğinde attan ya da arabadan indirilmeden kucağına çocuk verilir. Bunun dışında düğün evine gelin geldikten sonra kucağına erkek çocuğu verilir. Böyle uygulamalar yapıldığı takdirde gelinin hemen çocuğu olacağına inanılmaktadır.

Çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olmak için başvurdukları en yaygın yöntemlerden birisi türbelere gitmektir (Abdurrazak Peler; 2013, s. 120). Uşak ilinde de çocuk sahibi olamayan kişilerin ziyaret ettiği türbelere bazıları şunlardır: Hacı Ali Türbesi, Alaü’ddin Uşşaki Türbesi, Ahmet Semerkandi Türbesi, Hacı Kemal-Cemile Sultan Türbesi, Karaca Ömerli Türbesi, Karaca Ahmet Sultan Türbesi, Hacım Sultan Türbesi. Çocuk sahibi olamayan aileler bu türbelere gelip orada yatan zatın yüzü suyu hürmetine Allah’a dua ederler. Bu türbelere çocuk sahibi olmak isteyenler kendilerine ait bir yazma, ip, eşarp gibi eşyalar bırakırlar (KK. 28, 38, 74). İsteklerinin kabul olması için adak adarlar.

Türbede dua edip buraya bağlandıktan sonra çocuk sahibi olurlarsa çocuğun doğumundan sonra bu türbelere tekrar gelip burada adaklarını yerine getirir, kurban keserler. Kestikleri kurbanı köydeki insanlara dağıtır, kurbanın en ufak bir parçasını dahi eve getirmezler (KK. 28, 37, 73, 77). Ayrıca çocuğa gittikleri türbelerde yatan zatın isminin verildiği de görülmektedir (Örnek; 2000, s.151) (KK. 29, 49,75).

Çocuk sahibi olamayan kadınların bazıları da hocaya giderler. Hoca bu kadını okur ve sonrasında çocuğu olmayan çifte içinde dua yazılı olan bir muska verir. Çocuk sahibi oluncaya kadar kadın muskayı üzerinden çıkarmaz. Bunun haricinde bu işten anlayan, ocak olduğuna inanılan kişilere gidilir. O kişi bir çatal iğne, bir çuvaldız iğnesi, bir tane de jilet alır. Çocuk sahibi olamayan kadın önce iki rekât namaz kılar. Sonrasında bir bakır kaba su doldurur. Çatal iğne kendiliğinden hamile kalacağı, çuvaldız iğne hocalık olduğu, jilet ise doktorun tıbbi yardımlarıyla hamile kalacağı niyetiyle kullanılır. Ocak sahibi kişi çatal iğneyi, çuvaldız iğnesini ve jileti suyun içine atar. Bakır kaba atılan bu eşyalardan ilk önce hangisi küflenirse o şekilde hamile kalacağına inanılır (KK.7). İğne yerine bıçak atan kişilerde bulunmaktadır. Aynı şekilde burada da bir tane kaba su doldurulur. Eline üç tane bıçak alıp bıçaklardan bir tanesine hocalık, bir tanesine kendiliğinden, geriye kalan bıçağa da doktorluk olarak niyetlenir. Su dolu olan kabın içine bu bıçaklar atılır. Önce hangisi küflenirse o kişinin çocuk sahibi olması için o yola başvurması gerektiğine inanılır (KK.14, 16, 17, 77).

Çocuk sahibi olabilmek için kocakarı ilaçları diye bilinen yöntemlere de başvurulmaktadır (Teke; 2005, s. 20). Çocuğu olmayan ya da hamile kalıp ancak sürekli düşük yapan kadınların kasıklarına tuz kavrulup sarılmaktadır. Ayrıca piynar yaprağının kasığa sarıldığında bu bölgedeki iltihabı yok edeceğine inanılmaktadır. Köylerde hayvanların yemi olarak bilinen şeker pancarının kullanılmayan kısmı olan küspe, sıcak hale getirilerek kadının bu sıcak küspeyi çiğnemesi sağlanır. Onun buharının idrar yolundaki iltihabı geçireceğine ve böylelikle düşük yapmayacağına, çocuk sahibi olacağına inanılmaktadır. Sürekli düşük yapan kadınlara yapılan diğer bir uygulama ise kasıklarına çömlek tutturulmasıdır (KK. 1, 12, 59).

Eskiden imkânların kısıtlı olmasından dolayı gebe kadınlar doktorları çok önemli durumlar dışında göremiyorlardı. Bu nedenle gebe kalan ancak doğurmak istemeyen kadınlar bazen kendi yaptıkları birtakım uygulamalar sonucunda çocuklarını düşürüyorlardı. Gebe kalan ancak çocuğunu düşürmek isteyen kadınların uyguladıkları yöntemler arasında, ebeğümeci otunu suda kaynatıp içmek, yüksek yerden atlamak, ağır kaldırmak veya aspirin kullanmak gibi uygulamalar bulunmaktadır. Böylelikle çocukları daha anne karnında gelişmeye başlamadan düşürmeye çalışmaktadırlar (KK. 32, 51, 76). Ancak günümüzde daha rahat bir şekilde doktorlara ulaşıldığı için çocuk sahibi olmak istemeyen kişilerin doktor kontrolleri ve bazı tıbbi yöntemlerle gebelikten korunma yollarına başvurdukları görülmektedir (KK. 20, 61, 69).

1.2. Hamilelik Dönemi

Türk toplumlarında kadının çocuk beklemeye başladığı andan itibaren bazı örtmece⁴ kullanımların devreye girdiği görülür. Türk lehçelerinde kadının hamile olduğunu ifade etmek için örtmece sözlere başvurulur (Arık; 2010, s. 4). Nitekim Anadolu'nun pek çok yerinde görüldüğü gibi Uşak ilinde yaşayan insanlar arasında gebe, hamile, iki canlı, çift canlı, yüklü, karnı burnunda gibi ifadeleri duymak mümkündür. Ayrıca bebeği olmayan kadınlara iyi gözle bakılmadığı gibi onlar için kısır, çocuksuz, dölsüz vs. ifadelerin kullanıldığı bilinmektedir.

Kadında, hamilelik sürecinde bazı değişiklikler görülmektedir. Kadın vücudunda, davranışlarındaki değişiklikleri fark etmeye başladığında gebe olup olmadığından emin olmak için çevresinde daha önce doğum yapan yakınlarına anlatır. Bunun üzerine hamile olduğundan emin olursa öncelikle kocasına durumu anlatır. Geleneksel kültürümüzde bir kadının gebe kaldığında herkese söylemesi, sürekli dile getirmesi hoş karşılanmadığından dolayı aile büyüklerine de hemen söylenilmez. Bir müddet zaman geçtikten sonra uygun bir ortamda diğer aile büyüklerine de eve yeni bir bireyin daha katılacağına müjdesi verilir. Hamile kadın doğum yapıncaya kadar ev halkı ona karşı davranışlarında dikkatli olurlar, hamile kadına iş yaptırmazlar, ağır kaldırmazlar. (Yalçın-Koçak; 2013, s. 28-29).

Hamile bir kadının bu süreçte yediklerinde de bazı değişiklikler olmaktadır; kış mevsiminde yaz yiyeceklerinden, yaz mevsiminde ise kış yiyeceklerinden canı çekebilmektedir. Bu olaya halk arasında "aşerme" denilmektedir. Ayrıca hamile kadınlarda normalde hiç sevmediği yemeği çok fazla yeme isteği, çok sevdiği yiyecekte ise bir anda tiksime görülebilmektedir. Hamile kadının canının çektiği bir yiyecek olursa mümkün olduğunca bulup yemesine özen gösterilmelidir. Çünkü canının çektiği yiyeceği yiyemediği durumda çocuğun organlarında sakatlık veya organ eksikliği olabileceği düşünülmektedir. Hatta böyle bir durumda çocuğun ölü doğabileceğine bile inanılmaktadır (Azar; 2014, s. 271).

Hamile kadın başkasından bir şey umduğunda yani başkasına ait bir şeyi canı istediğinde ondan isteyemiyor veya yiyemiyorsa o kişinin evinden gizlice bulaşık süngeri, bulaşık teli, ekmek, tarak gibi bir şey almalıdır. Bulaşık süngeri çalınıp göğsüne sarılmalıdır (KK. 9, 65, 72). Eğer tarak çalınırsa göğsüne saç tarar gibi sürülmelidir (KK. 5, 6). Aşerme dönemindeki bir kadının veya emziren bir kadının canı bir şey istediğinde, o istediğini yiyemeyeceği durumda ise eline bir tarak alıp tuvalete gider. Tuvalette "Senin umduğun budur." diyerek göğsünü tararsa göğsünün şişmeyeceğine inanılır (KK. 15, 17).

Hamilelik süresi boyunca kadının yediği yiyeceklerle ilgili de birçok inanış ve pratiklerin olduğu bilinmektedir. Hamile bir kadın tavşan etini yerse, deve görürse ya da devenin etini yerse doğacak çocuğun dudağının ayrık olacağına (KK. 2, 7), ayva yerse çocuğun yanağının gamzeli olacağına (KK. 18, 45), balığa dokunursa veya balık yerse doğacak çocuğun dudağının balık dudağı gibi, gözlerinin de patlak göz şeklinde olacağına (KK. 21, 39, 64), teyin (sincap) yemesi durumunda doğacak çocuğunun da teyin gibi olacağına (KK. 2), hayvan kellesi yerse çocuğunun sümüklü olacağına (KK. 30, 68), asma yapraklarının uçlarındaki filizlerden yerse çocuğunun tüylü olacağına inanılmaktadır (KK. 1, 9).

⁴ Örtmece: Söylenmesi kaba, çirkin veya sakıncalı görülen nesnelere, kavramların başka kelimelerle daha uygun bir biçimde anlatılması, kandırmaca ve gizleme yolu ile ifade etmek şeklindedir (Arık; 2010, s. 1).

Yenildiğinde herhangi bir zararı olmayan ama çok dikkatli yenmesi gereken bazı yiyecekler de vardır. Bunların başında ciğer gelir. Hamile kadın ciğere dokunduktan sonra vücudunun herhangi bir yerine dokunursa doğacak çocuğun o bölgesinde iz oluşacağına inanılır (KK. 25, 42, 58). Bu ize ciğer beni, ciğer lekesi gibi isimler kullanılmaktadır. Ayrıca çilek, karadut, böğürtlen gibi rengi çıkabilen yiyeceklere dokunduktan sonra hamile kadının vücudunun herhangi bir yerine dokunduğunda da doğan çocuğun o bölgesinde yediği meyve gibi bir lekenin bulunacağı inancı vardır. Diğer bir inanışa göre ise, hamile kadın yiyemediği şeyleri rüyasında görürse, çocuğun vücudunda o yiyecek şeklinde izler olacağına yorulur (KK.18).

Hamile kadının doğum yapıncaya kadar kaçınması gereken bazı durumlar bulunmaktadır. Örneğin hamilelik süreci boyunca saçını kestirmemelidir. Kestirdiği takdirde doğacak çocuğunun ömrü kısa olur (KK. 33, 62). Saçını boyatmamalıdır (KK. 43, 56). Ölü çıkan bir ev varsa eğer hamile kadının üç gün boyunca oraya girmemesi gerekir. Girildiği takdirde hamile kadının korkutulacağına inanılır (KK. 7, 55). Ölü yıkanan suyun üzerinden hamile kadının geçmesi iyi değildir. Geçerse doğan çocuk dokuz ay boyunca sebepsiz yere ağlar, dokuz ay sonrasında ise hiçbir şey olmamış gibi susar (KK. 9). Hamile kadın çok ağlarsa doğan çocuğun göz kapakları düşük olur (KK. 50, 63). Anne karnında çocuğun saçı uzarken annenin midesi yanar (KK. 19). Hamile kadının midesi bulandığında tavuğun su içtiği kaptan su içerse bulantısının geçeceğine inanılır (KK. 18).

Hamile kadın hamileliği süresince kimi sevip onun yüzüne bakarsa çocuğun ona benzeyeceğine inanıldığından kendisine benzemesi için aynaya, kocasına ya da güzel olduğunu düşündüğü birisine bakar. Ölüye, kötü ve çirkin hayvana bakılmaz (Küçükbasmacı; 2003, s. 324). Bu nedenle genel olarak hamile olan anne adayları; doğacak olan çocuğun huyunun, karakterinin, fiziksel özelliklerinin ve konuşmasının güzel olması için beğendiği birine bakmayı tercih ederler. Örneğin ay yüzlü olması için aya bakarlar (KK. 63).

1.3. Cinsiyetinin Belirlenmesi

Hamileliğin başlangıcından doğuma kadar geçen süre boyunca doğacak çocuğun cinsiyeti hep merak konusu olmuştur. Bebeğin cinsiyetini belirleme ile ilgili deneme yanılma yoluna başvurulmuş, bu konuda pek çok inanış ve uygulama ortaya çıkmıştır (Yalçın- Koçak; 2013, s. 24). Günümüzde doktorlar tarafından belirli bir aydan sonra ultrasonda bakılarak doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında bilgi verilir. Ancak eskiden beri genellikle kırsal kesimlerde insanlar, kendi tahminleriyle çocuğun cinsiyetini öğrenmeye çalışmışlardır.

Günümüzde bu tahminlerin hala devam ettiği görülmektedir. Bu tahminler kadın hamile kalmadan önce anne adaylarının yaptıklarına, hamilelik sırasındaki fiziksel özelliklerine yani vücudundaki değişimlere, karnının durumuna göre değişkenlik göstermektedir (Gül; 2002, s. 351). Bunların dışında da bazı uygulamaların olduğunu görmek mümkündür.

Yeni evlenen gelinin daha hamile kalmadan çok öncesinde doğacak çocuğunun cinsiyeti için yapılan birçok uygulama bulunmaktadır. Düğün günü gelin kız düğün evine geldiğinde attan indirilirken, sağ tarafından bir erkek çocuğu verilip sol tarafından alınır ve atın boynunun altından geçirilip sağ tarafa verilir. Bu uygulama üç kere tekrar edildikten sonra gelin attan indirilir.

Gelin arabadan incekse bazı köylerde bir tarafından kız çocuğu bir tarafından da erkek çocuğu verilmektedir. Gelin düğün evine geldiğinde de çocuk sahibi olması için kucağına yeni doğmuş küçük bir bebek verilmektedir (KK. 3, 31, 47, 70). Uşak'ın köylerinde düğün sabahı gelin evinden alınarak ellerine, ayaklarına yakılan kınalarını yıkamak için çeşmeye götürülür. Gelin, çeşme başına gitmeden önce birisi çeşmeye gidip oraya bir tane bıçak bir tane de makas saklar. Gelin kınalarını yıkadıktan sonra saklanan makas ve bıçağı aramaya başlar. Makası bulursa kız, bıçağı bulursa erkek çocuğunun olacağına inanılır. Bazı köylerde makas yerine tarak saklandığı da görülür. Buna göre gelin tarak bulursa kızı, bıçak bulursa oğlu olacağı düşünülür (KK. 10, 57).

Hamile kadında, hamilelik süreci boyunca bazı fiziksel değişimler görülmektedir. Bu fiziksel değişimlerden yola çıkarak çocuğun cinsiyeti tahmin edilmektedir. Bu konu ile ilgili uygulamalara bakıldığında şu inanışlar görülmektedir: Hamile kadın hamilelik sürecinde güzelleşirse doğacak olan çocuğunun erkek; çirkinleşir, yüzünde lekeler oluşursa doğacak olan çocuğunun kız olacağı kabul edilir (KK. 44, 67). Hamile kadının karnı yuvarlak olursa kız çocuğu, sivri olursa da erkek çocuğu olacağı tahmin edilir (KK. 13, 35, 48). Hamile kadının yüzü çil çil olursa oğlunun, al al olursa kızının olacağına inanılır (KK.10).

Hamile kadının bu süreçte beslenme alışkanlıkları da bazı tahminlere neden olmaktadır. Buna göre hamile kadının aşerme döneminde canı tatlı isterse doğacak çocuğun erkek, ekşi isterse kızı olacağı düşünülür. “Ye ekşiyi doğur Eşe’yi” sözü artık kalıplaşmış sözlerden birisidir (Gül; 2002, s. 351). Yine aynı anlamda çok bilinen bir kalıplaşmış söz ise “Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur Hakkı’yi” şeklindedir. Bir diğer inanışa göre ise hamile kadın erik yerse kızı, tatlı yerse oğlu olacağı söylenir (KK. 8, 40).

Doğacak çocuğun cinsiyetini tahmin etme konusunda bazı kehanetlere de başvurulmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: Hamile kadının kendisine ait olan yüzüğünü bir ipe bağlayınca, bilekliğini ya da kolyesini karnının üzerinde veya bileğinde sabit tuttuğunda düz sallanırsa doğacak olan çocuğunun erkek; yuvarlak, halka şeklinde sallanması durumunda doğacak çocuğun kız olacağına inanılır (KK. 24, 76). Diğer bir inanışa göre ise, küçükbaş hayvan kesildikten sonra kellesinin ateşte ütülmesinin ardından hamile bir kadın veya onun niyetine birisi tarafından kelle ikiye ayrıldığında, kellenin üzerinde et parçaları bulunursa kızı, et parçaları olmazsa oğlu olacağı kanaati yaygındır (KK. 34, 57). Ayrıca hamile kadın misafirlğe gidiyorsa gittiği ev halkından biri o gelmeden önce oturulacak yerlerden birine bıçak, birine de makas saklar. Hamile kadın gelip oturduğunda eğer bıçağın olduğu yere oturursa doğacak çocuğun erkek, makasın olduğu yere oturursa doğacak çocuğun kız olacağı inanışı da hala devam etmektedir (Azar; 2014, s. 269) (KK. 39, 44).

2. DOĞUMA HAZIRLIK

Anadolu'nun pek çok bölgesinde olduğu gibi Uşak'ta da doğumlar eskiden evlerde ebeler tarafından yaptırılırdı. Hatta bazı kadınların tarlada, bağda, bahçede çalışırken doğumunun başlamasından dolayı kendi kendilerine doğum yaptıkları da bilinmektedir. Dönemin imkânları her istenildiğinde doktora gidilmesi mümkün olmadığından hamile kadınlar, doğacak çocuklarının cinsiyetlerini ancak doğunca öğrenebilmişlerdir. Her geçen gün gelişen teknoloji ve imkânların artmasından dolayı artık çocuk anne karnına düştüğü andan itibaren tıbbi yöntemlerle takibi yapılabilmektedir.

Evlerde ebelerin doğum yaptırdığı dönemlerde, doğum yapacak olan kadının saç örgüleri çözülür, tüm kapı kilitleri açılır; böyle yapıldığı takdirde doğumun kolay olacağına inanılırdı. Eğer doğum yapacak kadının, kocasının elinden su içirirse kolay doğum yapacağına inanılırdı (KK.13). Hamile kadının doğum yapan bir kediye bakarsa doğumunun zor olacağına, doğum yapan ineğe bakarsa doğumunun çok kolay olacağına inanılmaktadır (KK. 15, 16).

Bir ailede ilk doğacak çocuk her zaman aileleri tarafından büyük bir heyecanla beklenmektedir. Günümüzde doğumdan önce doğacak bebek için özel bir oda hazırlanmaktadır. Eskiden uygulanan ancak günümüzde etkisini kaybetmeye yüz tutan uygulama ise bebeğin doğumundan sonra anneannesi tarafından beşik, yatak, yorgan, iç çamaşırı gibi bebeğin ihtiyacını karşılayacak hediyelerle çocuğun görmeye gidilmesidir. Anneannesine eşlik eden akraba ve komşular da giderlerken çocuğa hediyeler götürür.

3. DOĞUM SONRASI

Doğum sonrası süreçte de doğum yapan kadın ve yeni doğan çocuk etrafında şekillenen birtakım inanış ve uygulamaların olduğunu görmek mümkündür. Özellikle doğumdan sonraki kırk günlük süre lohusalık olarak kabul edilir ve bu zaman zarfında dikkat edilmesi gereken durumlar bulunur. Doğum sonrasındaki uygulamaların bir diğeri de çocuğa verilecek olan isimdir. Bazı aileler doğumdan önce çocuğa verilecek ismi belirlese de doğum sonrasında isim verilirken birtakım uygulamalara başvurdukları bilinmektedir. Ayrıca aileler çocuğun hayatı boyunca ilk defa yaşadığı önemli olaylar için genellikle törenler düzenlerler.

3.1. Lohusalık/Albastı

Yeni doğum yapan kadına halk arasında “lohusa” denilmektedir. Lohusa olan kadın ve bebek doğumdan dolayı zayıf düştüğü için anne ve bebeğin kırk gün boyunca korunması gerektiğine inanılmaktadır. Yeni doğum yapan kadınlar ve yeni doğan bebekler için kırklı, emzikli gibi sıfatlar, kırkı çıkmadı, kırkı dolmadı gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Halk arasında albastı⁵ olarak bilinen ancak varlığı hakkında net bir bilgi bulunmayan bir varlığın, kırk günlük süre boyunca anne ve bebeğin zayıflıklarını kullanarak onlara zarar verebileceğine inanılmaktadır. Ayrıca albastının, annenin hastalanmasına, doğumdan dolayı sakat kalmasına ya da ölmesine neden olabileceği veya çocuğun hastalanmasına hatta ölümüne bile sebep olabileceği inanışı yaygındır. Albastı olarak bilinen bu gücün lohusa kadına ya da bebeğine musallat olmak istediğinde, eşi, sevdiği veya tanıdığı birisinin kılığında geleceğine ve lohusa kadına zarar verebileceğine olan inanış halk tarafından kabul görmüştür. Bu nedenle, doğumdan sonraki kırk günlük zaman diliminde albastıdan korunmak için bazı inanış ve uygulamaların yapıldığını görmek mümkündür.

⁵ Albastı: Sözlükte doğum sırasında temizliğe dikkat edilmemesi yüzünden lohusanın tutulduğu ateşli hastalık anlamına gelmektedir. Eski adıyla “Hummâ-yı Nifasi” yani “Lohusa Humması” olarak bilinir (Boratav; 2015, s. 91). Türk folklorunda Al, Albastı, Al karısı, Al anası, Al kızı, Alki, Albız, Almıs, gibi tabirlerle de ifade edildiği görülmektedir (Artun; 2018, s. 187). Mahiyeti hakkında net bilgi bulunmayan al karısının, lohusalara ve onların çocuklarına musallat olan bir varlık olduğuna inanılmaktadır. Ahır, samanlık, virane yerler, nehir kenarları, çeşme ve kaynak başları olmak üzere tenha yerlerde yaşadığı kabul edilmektedir. Alkarısına karşı gereken tedbirlerin alınmaması sonucunda bu varlığın lohusa olan kadını ve çocuğunu öldüreceğine, lohusanın ciğerini alacağına inanılmaktadır (Küçük; 1989, s. 469).

Lohusa kadın kırk gün evden dışarı çıkarılmaz. Lohusanın mezarının kırk gün açık olduğuna inanılır. Kırk gün boyunca doğum yapan kadının evinde ışıkları söndürülmez. Lohusa kadının olduğu yere kibrit ve süpürge konulursa kötü güçlerden korunacağına inanılır. Anne ve çocuğun bulunduğu odaya bir tane Kur'an-ı Kerim konulur. Lohusa kadın eğer yalnız bırakılmak zorunda kalırsa bulunduğu odada mutlaka metal olacak şekilde makas, bıçak gibi bir eşya bırakılır. Al karısı olarak da bilinen bu gücün metalden korktuğu, metal bulunan yere girmediğine inanılmaktadır. Yeni doğan bebek yalnız bırakılmak zorunda kalındığı takdirde ise, yastığının altına mutlaka bir bıçak konulmalıdır. Böylelikle çocuğun korkutulmayacağına, kötü güçlerin musallat olmayacağına inanılır (KK. 23, 46, 52). Diğer bir uygulama ise kadın doğum yaptığında albastı olmaması için kırmızı kurdele ya da kırmızı yazma kullanmasıdır. Çocuğu erkek olan kadınlar kırk gün boyunca kırmızı yazma örtmektedirler (KK. 4, 22, 26).

Yeni doğum yapan kadının sütüyle ilgili de bazı inanışlar bulunmaktadır. Mesela emziren kadın canı bir şey istediğinde, yani birisinden bir şey umduğunda komşusundan bulaşık süngeri çalınıp göğsüne sarılırsa sütünün kesilmeyeceğine; sütü kesildiğinde ise çobanlık yapan, sığır otlatan kişiden ekmek alınıp göğsüne konulursa sütünün tekrar geleceğine, ayrıca emziren kadının göğsü şiştiğinde kil sürülürse şişliğinin geçeceğine inanılmaktadır (KK. 53, 71).

Yeni doğum yapan iki lohusa kadın kırkları çıkıncaya kadar birbiri ile görüştürülmez. Yeni evlenen gelinin evine, yeni doğum yapan lohusa kadın gitmez. Çünkü kırklarının karışacağına inanılır. Birbirlerine denk gelmeleri durumunda ise üstlerinden birer düğme koparıp onu değiştirdiklerinde ya da karşılıklı iğne değiştirdiklerinde kırklarının karışmayacağına inanılır (KK. 11, 66).

Lohusa kadında olduğu gibi kırklı bebek için de bazı inanışlar mevcuttur. Bu inanışlara göre; kırklı çocuk dışarı çıkarılmaz. Kırk gün boyunca çocuğun çamaşırları dışarı asılmaz. Akşam vaktinden sonra doğum yapan kadının çamaşırları da dışarı asılmaz. Halk arasında "şeytan ilişir, dışarı asmayın." diye ifadeler kullanılır. Kırk gün boyunca çocuk başkalarına gösterilmez (KK. 6, 53, 68).

Yeni doğan çocuklar kırkları dolmadan önce aynı ortamda bulunduğu kırklarının karışacağına ve bu yüzden de çocuklardan birini kırk basacağından dolayı zayıf olacağına inanılır. Eğer çocuğu kırk basarsa çocuk için aydaş⁶ kazanı kaynatılır. Bu uygulamada evin önüne kazan yakılacak gibi hazırlık yapılır. Kazanın içine çocuk konulur. Altına odunlar, çalı çırpı yerleştirilir. Ancak ateş yakılmaz. Gelen geçen insanlar kazanın altına çalı çırpı, odun parçası atarlar. Böylelikle çocuktaki kötü güçlerin gideceğine ve çocuğun kırk basmasının geçeceğine inanılır. Bu nedenle kırk bastığına inanılan çocuk Karlık köyüne götürülerek orada aydaş aşısı yapılmaktadır (KK.5, 52).

⁶ Aydaş Aşısı: Yeni doğan çocuğun zaman içerisinde gelişmesi, palazlanması gelişimine uygun bir şekilde büyümesi beklenir. Bu süre içerisinde gelişmeyen cılız kalan, hastalıktan kurtulamayan çocukların aydaş olduğuna inanılır. Aynı ay içinde doğan çocukların kırklarının birbiri ile karışması sonucunda çocuklardan birisinin aydaş olduğuna inanılır. Çocuğun yeterince pişmediği düşüncesinden dolayı bir kazan içine konulup yemek pişirir gibi çocuğun da sembolik bir şekilde pişirilmesi düşüncesinden hareketle yapılan taklit büyülerinden birisi olan bir uygulamadır (Başçetinçelik; 1998, s. 76).

Kırkı çıkmamış bebek ile ilgili diğer bazı inanışlar ise şöyledir: Yeni doğan bir çocuğun olduğu eve altınları olan birisi gelirse çocuğu altın basar. Bu nedenle ziyarete gelecek kişilerin altınlarını evde bırakarak gelmesi gerekir. Ancak altınlarını bırakmayı unutursa altınlarını çıkarıp çocuğun yastığının altına koyarlar. Böylelikle altın çocuğu değil, çocuk altını basmış olur. Giderken çocuğun yastığının altından altınlarını alıp giderler. Değirmenden un gelecekse yeni doğan çocuğu evden çıkarırlar. Önce unu eve koyarlar. Sonrasında çocuğu eve getirip un çuvalının üzerine yatırır. Bu şekilde un çocuğu değil, çocuk unu basmış olur. Aynı uygulama aslında kırklı çocuğun olduğu yere yüklü bir miktarda para girdiğinde de görülür. Çocuk, yüklü paradan sonra eve girmeli ve parayı çocuğun basması sağlanmalıdır (KK. 11, 27, 69).

Lohusa kadına normalde yaptığı bazı işler de bu dönemde yasaklanmış, bu işlerden uzak durması beklenmiştir. Lohusa kadın ya da adetli kadın turşu kurmaz. Açılmış turşu dahi olsa içine eli değdiği takdirde onun hepsinin bozulacağı düşünülür. Adetli ya da lohusa iken kışlık, tarhana, salça yapamaz. Doğum yapan kadın kırkı çıkıncaya kadar pis sayıldığı için adetli kadınlar gibi camiye giremez, mezar ziyaretleri yapamaz, Kur'an-ı Kerim'e dokunamazlar. Adetli olan kadın ya da lohusa kadın yeni doğan çocuğa bakmaz, bakarsa çocuğun yüzünde her ay belli olacak şekilde kırmızı lekelerin oluşacağı inanışı yaygındır (KK. 41, 36, 60).

Doğumdan sonraki kırk günlük süre boyunca lohusa kadın kirli, pis sayılmaktadır. Kırk günlük süre dolunca annenin ve bebeğin maddi ve manevi kirlerden arınması için temizlenmesi gerekmektedir. Halk arasında kırklanma, kırk çıkarma şeklinde bilinen bazı inanış ve uygulamalar mevcuttur. Lohusa kadın evdeki kirli olan tüm çamaşırları o gün yıkar. Daha çok kırsal kesimlerde görülen bir uygulamada ise, lohusa kadın başka insanların görebileceği bir yerde su ısıtır ve o sudan isteyen olduğunda kırklandığını söyleyip o sıcak sudan kimseye vermez. Kırk gün dolmasının ardından lohusa kadın kırklandığı gibi çocuk için de kırk çıkarma uygulaması yapılmaktadır. Bu kırk çıkarması sırasında kırk tane taş toplanır, kullanılacak olan taşlar caminin kible yönünden veya caminin saçağının altından toplanılmasına dikkat edilir. Ancak bazıları içinse taşların toplandığı yer fark etmemektedir. Ayrıca toplayan kişinin güzel huylu olmasına önem verilir. Çocuğun yıkanacağı suyun içine taşlar atılır, anne ve çocuk bu su ile yıkanır. Bu yıkanan suyun içine boncuk, çivi de katılır. O sudan bir miktar alınıp evin dışına kadar serpilir. Kötü ruhların bu su ile kapı dışarı edildiğine inanılır (KK. 20, 65).

Kırk çıkarması inanışı ile ilgili diğer uygulama ise kırk uçurmasıdır. Bu uygulamada da lohusa kadın ve çocuk kırkı çıkınca ziyaret ettikleri evlerden yumurta toplar. Kırklı çocuğun ziyarete gittiği yerlerde bebek kız olursa kucağına yumurta verilir, erkek olursa bıyıklarına un çalınır. Kırkıncı günde mutlaka bir eve gidip kırk uçurmasına geldiklerini dile getirip yumurta isterler. Kırk yumurtaya tamamladıklarında çocuğun kırkının uçtuğuna, kötü güçlerin lohusa anneye ve yeni doğan bebeğe zarar veremeyeceğine inanılır (KK. 22, 45,61).

Yeni doğan çocuk ziyaret edildiğinde çocuğun olduğu eve giren kişi kendine ait olan eşyasından bir parça bırakması gerekir. Bu uygulamaya uykuluk adı verilir. Eğer konulmazsa o evdeki bebeğin uykusunun bozulacağı inanışı bulunur (KK.21, 23).

Doğumdan sonra yeni doğan çocuk ile ilgili uygulamalardan birisi de doğan çocuğun tuzlanmasıdır. Buradaki amaç çocuğun ileriki yaşlarında terinin kokmamasıdır. Euzu besmele çekilerek bebeğin özellikle koltuk altı, boynu ve ayakları başta olmak üzere tüm vücuduna tuz sürülür. Bir süre bekletildikten sonra genelde evin büyüklerinden birisi tarafından çocuk ılık bir su ile yıkanır. Ayrıca yeni doğan çocuklarda halk arasında “yaşıt” olarak bilenen kızıl, kızamık gibi hastalıklara benzeyen, özellikle yüzünde çıkan alerjiyi önlemek amacıyla tatlıya yatırma gibi bir uygulama da mevcuttur. Bu uygulamanın yapılmasına neden olan hastalığın bir diğer adı da “iskirik”tir. Bu uygulama da bebekler kırkını doldurmadan yapılır. Genelde aile büyüklerinden birisi tarafından yeni doğan çocuğun tüm vücuduna bal, pekmez, köpük helva gibi tatlı bir şeyler sürülür. Üzerine bolca nane dökülerek temiz bir bezin üzerine yatırılır. 2-3 saat bekletilen çocuk, ılık bir su ile yıkanarak vücuduna sürülen tatlıdan arındırılır. Böylelikle alerjinin meydana gelmeyeceğine inanılır (KK.19, 42, 59, 71).

Sarılık, yeni doğan çocuklarda genellikle görülen, gözlerinin beyaz kısmının sararması, benzinin soluk renkli olması gibi belirtileri olan bir hastalıktır. Yeni doğan çocuğun sarılık olmaması için de yapılan birtakım inanış ve uygulamalar insanlar tarafından benimsenmiştir. Yeni doğan çocuğun sarılığını alsın diye yüzüne sarı yazma örtülür. Sarılık olmasın diye çocukların hem el hem de ayak bileklerine sarı ip bağlanır. Bazı yerlerde kız çocuklarına sarı yazma ile başına çelme (arkadan hafifçe bağlanan başörtüsü) yapılır. Bu uygulamalar sayesinde çocuğun sarılık olmayacağına inanılır. Ayrıca sarılık olan çocukların iyileşmesi için de bazı inanış ve uygulamalar mevcuttur. Sarılık olan çocuğun sağlığına kavuşması için meşe odunu yakarlar ve külünü ayırırlar. Sonrasında bir miktar suyun içine bu külü katıp karıştırırlar. Çocuk bu su ile yıkanır ya da vücuduna bu sudan sürülür. Çocuğun bulunduğu yerlere bu sudan serpilir. Böylelikle sarılığı geçer. Bazı yerlerde de sarılık için altınlar önce suda yıkanır ve bu su dökülmez. Sarılık olan çocuk bu su ile yıkandığında çocuktaki sarılığı altının aldığı, böylelikle de sarılığın geçtiğine inanılır. Sarılığı geçirmenin bir başka yöntemi de bu hastalığın ocağı olan kişilerin yaptığı, çocuğun burnunun hizasından iki kaşının ortasına ustura ile bir çizik çizilir. Bu olay yapıldığında sarılığın geçtiğine inanılır. Bu uygulama jilet, bıçak gibi kesici aletlerle de yapılabilmektedir (KK. 14, 30, 56, 72).

3.2. Çocuğun İsminin Konulması

Ailelerin çocuklarına karşı en önemli sorumluluklarından birisi güzel bir isim koymadır. Anadolu'nun pek çok bölgesinde aile büyüklerine sorulmadan çocuğa isim koymak ayıp karşılandığı için aile büyüklerinin etkisi bu konuda fazladır. Uşak'ta da çocuklara isim koymada aile büyükleri önemli bir rol oynamaktadır. İsim konulurken olduğu gibi seçerken de aslında birçok etken bulunmaktadır. Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim, doğum yapılan yer, doğum sırasındaki olaylar, kimi kişilere karşı duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları, gelenekler, ailenin maddi durumu, daha önceki kardeşlerinin yaşayıp yaşamadığı, moda, kültür değişimleri vb. etkenler adın seçilmesinde birinci derecede rol oynarlar (Örnek; 2000, s. 149). Ayrıca çocuğa isim verirken tabiat kuvvetlerinin, ruhların ve cinlerin doğan çocuğun hayatına muhtemel müdahaleleri de hesaba katılmaktadır (Polat; 2019, s. 108).

İnsanlar, isimleri ile çağrılmaktadır. İsimler, ifade ettiği mana itibariyle isim sahibinin üzerinde psikolojik tesirler bırakmaktadır. Bunun içindir ki hangi toplumda olursa olsun çocuklara rastgele isim konulmaz. Çocuğa verilecek adın içerdiği anlamın, çocuğun karakterini, kişiliğini, toplum içerisindeki yerini ve geleceğini belirleyeceği düşünülür. Dolayısıyla ad koyma geleneği bütün toplumlarda canlılığını korumakta, her toplum, kendi kültürel değerleri içerisinde çocuklarına en güzel adları koymaya çalışmaktadır (Polat; 2019, s. 103-104). Hz. Muhammed de bir hadisinde “Siz kıyamet gününde kendi isimlerinizin ve babalarınızın isimleri ile çağrılacaksınız. Onun için isimlerinizi güzel isimler koyunuz.” buyurmuştur. Bunun yanında aile fertlerinden ölenlerin isimlerinden veya büyüklerin isimlerinden çocuğa konulduğu görülmektedir (Demirok; 2014, s. 47). Ancak toplumun değişmesi sonucunda isim koyma konusunda da değişiklikler görmek mümkündür. Ayrıntılara dikkat etmeden buldukları dönemde gündemde olan veya ünlü kişilerin isimlerini çocuklarına koymayı tercih edenler de mevcuttur.

İsim koyma sürecinde belirlenen isimden sonra, aile büyüklerinden birisi ya da bir imam abdest alıp çocuğu kucığına alır. Çocuğun sağ kulağına ezan okur, sol kulağına da kamet getirir. Sonrasında üç kere “Senin adın olsun.” der ve çocuğun o andan itibaren ismi verilmiş olur. Ezan okunmasının sebebi insanın bu dünyaya Allah’ın tevhidi ile başlanması yani yeni doğan çocuğun ağzının Kur’anlı olması inanın gereğidir (KK. 3, 36).

Çocuğa konulan isimlerin aslında toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünün de olduğu insanlar tarafından kabul edilmektedir (Arık; 2010, s. 6). Bu nedenle aile büyüklerinin, ölmüş kişilerin ve o dönemin popüler olan kişilerin isimleri dışında insanların hayatlarında yaşadıkları olaylara göre de kalıplaşmış isimler olduğunu görmek mümkündür. Bunlar şu şekildedir: Çocukları anne karnında ya da doğduktan sonra yaşamayan aileler tekrar çocuğu olunca doğacak çocuğun yaşaması için adını “Yaşar” koyarlar. Çocukları çok olan aileler daha fazla çocukları olmasın diye son doğan çocuklarına “Yeter” ismini verirler. Sürekli kız çocuğu olan aileler, erkek evladının olması için son doğan kız çocuğuna “Durkadın” ismini verir. Devamlı erkek çocuğu olan aileler kız evladının olması için son doğan erkek çocuğuna “Dursun” ismini vermeyi tercih etmektedirler (KK. 35, 58, 67). Bu tür isimler aynı zamanda bir duadır (Polat; 2019, s. 109).

3.3. Diş Hediği (Buğdayı)

İnsanların hayatlarındaki yaşanan ilk olaylar her zaman çok önemli olmuştur. Çocuğun gelişim sürecindeki ilk yaşadığı olaylar da aileler için her zaman kutlanması gereken anlar olarak görülmüştür. Bu ilklerin başında çocuğun biyolojik gelişimlerinden birisi diş çıkarması gelmektedir. Çocuğun dişinin çıktığını gören ilk kişinin çocuğa hediye alması gerekir. Uşak ilinde genellikle böyle özel olarak kabul edilen ilkler, törenler halinde kutlanır. Diş hediği ile ilgili ise Uşak ilinde iki farklı uygulama görülmektedir. İlk olarak çocuğun ailesi tarafından evde buğday kaynatılır. Ailelerini, akrabalarını, yakın tanıdıklarını evlerine çağırıp Kur’an-ı Kerim okuturlar. Misafir olarak gelen kişiler, diş çıkarmaya başlayan çocuğa gelirken hediyeler getirirler. Kaynatılan buğday gelen misafirlere dağıtılır. Çocuğun dişlerinin demir gibi sağlam olması için misafirler çocuğa bozuk para verir (KK. 25, 60).

İkinci uygulama ise aile, evde sadece dış buğdayını kaynatır ve komşularına, akrabalarına kâseler halinde dağıtır. Sonrasında bu kâseler geri verilirken kâsenin içine bozuk para koyulur. Ayrıca çocuğun dişlerinin demir gibi sağlam olması dileklerinde bulunurlar (KK. 41, 55).

4. ÇOCUKLARLA İLGİLİ BAZI UYGULAMALAR

Geçmişte uygulanan ancak günümüzde yok olmak üzere olan uygulamalardan birisi yeni doğan bebeğin altı ay kadar süre kundaklanmasıdır. Bu uygulamada bebek doğar doğmaz bir bez ya da battaniye ile eli ve ayakları sabitlenip bebeğin hareket edemeyeceği bir şekilde sıkıca sarılır. Böylelikle çocuğun huzurlu olacağını yanı sıra eli kolunun düzgün olacağı düşünülür. Bebeğin kucaklanırken daha rahat edileceği, kemiklerinin zarar görmeyeceğine inanılır. Fakat günümüzde doktorların uyarıları sonucu bu uygulama önemli derecede azalmıştır (KK. 27, 50).

Uşak'ın İlyaslı ve çevresindeki köylerde eskiden yeni doğan bebeklere “bebek toprağı” dedikleri özel bir toprak kullandıkları anlatılmaktadır. Bu toprak sadece belli bir bölgede bulunmaktadır. Bu toprak bir kapta biraz ısıtılır, bebeğin kundaklanacağı bezin üzerine konulur. Bebek onun üzerine yerleştirilip kundaklanır. Kundaklanan bezin üstünden ipe ya da bir çaputla güzel bir şekilde bağlanır. Bu toprağın çocuğun vücudunu sıcak tutacağı gibi vücudunda varsa yaralarını da tez zamanda iyileştireceğine inanılmaktadır (KK. 4, 21).

Yeni doğan çocuğun göbek kordonu ile ilgili de birçok uygulama mevcuttur. Göbek bağının çocuğun gelecekte olgun, temiz, zeki, okumuş birisi olmasında etkili olduğuna inanılmaktadır. (Gönen; 2005, s. 109) Göbek kordonu kız çocuğuna aitse evinin hanımı olsun diye evin uygun bir köşesine; erkek çocuğuna ait ise ileride hangi mesleğe sahip olması isteniyorsa oranın uygun bir yerine gömülür. Mümkün olduğunca ayakla çiğnenmeyecek bir yer olması tercih edilir. Okumuş birisi olsun diye okul bahçesine, dini bütün olsun diye cami avlusuna gömülür. Bankaya gömülürse zengin olacağı düşünülür. Çocuk temiz olsun diye göbeği süpürgeye çektilir. Ayrıca kız çocuğunun göbeği süpürgeye çektilirse hamarat olacağına, sandığa konulursa evcil olacağına inanılır (KK. 12, 26, 47).

Çocuğun beşiği boşken durduk yere sallanırsa beşiğe yatırıldığında çocuğun başının döneceğine ya da başının ağrıyacağına inanılır (KK. 32, 64). Yeni doğan bebeğin kırkı dolmadan tırnakları kesilmez. Eğer kesilirse fakir olur. Ayrıca çocuğun tırnakları kesilmeden önce çocuk dedesinin cebine elini sokar. Dedesi yoksa babasının cebine elini sokar. Ne kadar para alırsa o para onun olur ve sonrasında tırnakları dikkatli bir şekilde kesilir. Bu uygulamadaki amaç çocuğun zengin, bereketli bir hayatı olması isteğidir (KK. 31, 48). Yeni doğan çocuğun kırkı çıkıncaya kadar onu kötü güçlerden koruması için ilk bezinin saklandığına da rastlanmaktadır (KK. 3).

Çocuk konuşamayınca cuma günü selâ ile ezan arasındaki vakitte çocuğun ağzına babasının ayakkabısının biriyle vurulur. Genellikle sağ ayakkabısı tercih edilir. Konuşamayan çocuğa muhabbet kuşunun suluğundan ya da bülbülün su içtiği kaptan su içirilirse çocuğun konuşacağına inanılır. Çok ağlayan çocuğun cuma günü selâ ile ezan arasında babasının sağ ayakkabısının topuğu ile ağzının üstüne vurulur.

Bunun dışında sürekli ağlayan çocuk ineklerin su içmek için kullandıkları büyük deliklerden geçirildiğinde ağlamasının kesileceğine inanılır. Yeni doğan çocuğun ağzını kim açarsa yemesinin ona benzeyeceği, normal zamanda yürüyebilen çocuğun durduk yere emeklediğinde bulunduğu yere misafirin geleceği inanışları da mevcuttur. Ayrıca yeni doğan çocuklar aynaya baktırılmamaktadır (KK. 8, 47, 51, 70).

Yürümeye başlayan çocuk düzgün bir şekilde yürüyemiyorsa veya sürekli düşüyorsa bunun için kuşak kesme uygulaması vardır. Bu uygulama için kullanılan bir diğer tabir de köstek kesmedir. Bu konuda yapılan uygulamalar şunlardır: Cuma günü çocuğun iki ayağına ip bağlanır ve sonradan bu ip kesilirse çocuk düzgün bir şekilde yürüyebilir. Bunun dışında iyi yürüyen bir kişi evlerin sayısı tek olmak şartıyla genel olarak üç ev olacak şekilde evlerin etrafını koşarak dolanır, sonrasında gelip çocuğun ayağına bağlı olan kösteği keser. Bir başka uygulama şekli de çocuğun ayaklarına bir ip bağlanır. Düzgün, iyi bir şekilde yürüyen iki kişi seçilir ve köşeye geçerler. Bu köşeye de bir kutu lokum bırakılır. Evin etrafında koşarlar. İlk gelen kişi çocuğun ayaklarına bağlanan kösteği keser ve lokumu kazanan kişi o olur (KK. 12, 33).

Çocukluk dönemi ile ilgili bir uygulama ise süt dişlerinin değişimidir. Süt dişlerinin yani bebeklikten 6-7 yaşlarına kadar kullandığı dişlerinin çıkıp sonrasında kalıcı dişlerinin gelmesi insanlar tarafından önemsenmektedir. Çıkan dişleri ile ilgili yapılan bazı uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaların aslında göbek kordonuyla ilgili yapılan uygulamalarla benzerlikler gösterdiğini görmek mümkündür. Çocukların süt dişleri çıktığında evin çatısının üstündeki kiremitlere veya dam üstlerine atılırsa dişlerinin sağlam olacağına; okulun çatısına atıldığında çocuğun okumuş birisi, hastaneye atılırsa doktor veya hemşire olacağına inanılmaktadır (KK. 37, 48).

5. UŞAK'TAKİ DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALARIN DİNLER TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tarih boyunca dini inanış ve uygulamalar toplumların sahip olduğu kültür ile iç içe geçmiş ve insanların nesilden nesile aktarması sonucu günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Türkler Müslüman olduktan sonra İslam dinin etkisi altına girmiş ve hayatının her alanında bu dinin tesiri hissedilmiştir. Bununla birlikte Müslüman olan Türklerin İslam öncesi eski inanışlarının bazılarını da, Anadolu'nun pek çok bölgesinde olduğu gibi Uşak'ta da yaşattıklarını yaptığımız alan araştırması sonrasında görmekteyiz. Elde ettiğimiz bilgilerin çoğunun Türklerin İslam öncesi eski dinine, -Gök Tanrı Dini- veya bu din içerisinde bulunan Şamanist inanışlara dayandığını söyleyebiliriz (Kılıç; 2002, s. 203-204).

İnsanlar geçmişten bugüne kadar hep soylarının devam etmesini istemişlerdir. Bu nedenle evlenen çiftlerden düğünden hemen sonra çocuk sahibi olması beklenmiştir. Ancak bazı çiftler çocuk sahibi olamadığı için bazı inanış ve uygulamalara başvurulmuştur. Anadolu'nun pek çok yerinde halk, kutsal kabul edilen türbelere gidip oradaki zatlara ziyaret etme geleneğini benimsemiştir. Bu uygulamayı Uşak'ta da görülmektedir. Çocuk sahibi olamayan kadınlar kutsal kabul edilen türbeleri ziyaret edip adaklar adayarak, dualar ederek çocuk sahibi olmak istemişlerdir. Ayrıca buralarda kendilerine ait olan bazı eşyaları bırakarak dileklerinin kabul olacağına inanmışlar. Çocuk sahibi olabilmek için yapılan uygulamalara bakıldığında hemen hemen hepsinde uygulamaların kadına yönelik olduğunu görülmüştür.

Kısırlığın nedeninin kadından olduğu düşüncesinden dolayı erkeğe yönelik herhangi bir inanış ve uygulamanın olduğunu görmek pek mümkün değildir (Yalçın- Koçak; 2013, s. 23).

Dünyaya gelecek olan çocuk, annesine ve babasına saygınlık kazandırdığı gibi soyun devamlılığını da sağlamıştır. Eskiden beri süregelen kalabalık aile anlayışı pek çok toplumda önemszenmiştir. Bu anlayışı Yahudi kutsal kitabı olan Tevrat'ın Tekvin bölümünde soyun devam etmesi hakkındaki bölümde görmek mümkündür.⁷ Hıristiyanların kutsal kitabında net olarak soyun devamlılığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. İslamiyet'te ise neslin korunması ve devamı dinin ana gayelerinden birisi olmuştur. Peygamberimiz de birçok hadisinde evlenip çocuk sahibi olmayı, neslin çoğalmasını tavsiye etmiştir.

Çocuk sahibi olmak isteyen insanların yanı sıra hamile kaldığı halde gebeliği sonlandırmak için yapılan birtakım inanış ve uygulamalar da bulunmaktadır. En eski uygulamalar MÖ. 1850 yıllarında Mısır'da bulunan Petri Papirüsünde, MÖ.1550 tarihli Ebers Papirüsünde bahsedilmiştir. MÖ. 4. yüzyılda yaşayan Aristo, Eski Yunan'da gebeliğin önlenmesinden bahseden ilk yazarlardan birisi olmuştur. Eski Yunan ve Roma'da kadının sağlığının korunması ve gebeliğine engel olma konusunda önemli uygulamalar ortaya konulmuştur (Kılıç; 1981, s. 491). Yahudilikte ise hamile kadının çocuğunu düşürmesi yasaktır. Kadının hayatının tehlikeye girdiği zamanlarda dahi cenin belli bir şekli almışsa kürtaja izin verilmemektedir. Katolik, Kıpti, Ortodoks Hristiyanlıkta gebeliğin sonlandırılmasına, hamile kadının hayatını kurtarmak zorunda kalınan durumlar dışında izin verilmemiş, hatta haram olarak kabul edilmiştir. Ancak Protestanlarda durum biraz farklıdır. Onlarda basit sebepler dahi olsa istedikten sonra gebeliği sonlandırmada bir sakınca görülmemektedir (Tüfekçi; 2013, s. 129-130). Kur'an-ı Kerim ve hadislerle baktığımız da ise gebeliği önlemek için yapılan uygulamalarla ilgili net bir bilgi bulunmasa da fıkıh âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre gebeliği sonlandırmak kasten adam öldürmek gibidir. Onlara göre bebek ana rahmine düştüğü andan itibaren manevi haklara sahip olmuş ve bir birey olarak kabul edilmiştir. Geçerli bir mazeret olmaksızın düşürülmesi uygun değildir, bir cinayettir. Bazı âlimler ise hamileliğin ilk kırk gününde, ceninin daha şekil almaya başlamadığı süre zarfında gebeliğin sonlandırılmasında bir sakınca görmezler (Tüfekçi; 2013, s. 141).

Erkek çocuk sahibi olma isteği birçok toplumda ortak bir tercih olarak bilinmekte ve çocuk sahibi olan ailelerin doğan çocuğu erkek olduğunda ayrı bir mutluluk yaşadığı görülebilmektedir. Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Uşak'ta da erkek evladın tercih sebebi olduğu görülmektedir.

⁷ “Ve Yahuda orada Kenanlı bir adamın kızını gördü ve adamın adı Şua idi ve kızı alıp yanına girdi. Ve gebe kalıp bir oğul doğurdu ve onun adını Er koydu. Ve yine gebe kalıp bir oğul doğurdu ve onun adını Onan koydu. Ve tekrar bir oğul daha doğurup onun adını Şela koydu ve onu doğurduğu zaman Yahuda Kezibde idi. Ve Yahuda ilk oğlu Er için bir karı aldı ve onun adı Tamardı. Ve Yahudanın ilk oğlu ER RABBİN gözünde kötü idi ve RAB onu öldürdü. Ve Yahuda Onana dedi: Kardeşinin karısının yanına gir ve ona kayın biraderlik vazifesini yap ve kendi kardeşine zürriyet yetiştir. Ve Onan o zürriyet kendisinin olmayacağını bildi ve vaki oldu ki, kardeşinin karısının yanına girdiği zaman, kardeşine zürriyet vermesin diye yere dökerdi. Ve yaptığı şey RABBİN gözünde kötü oldu ve onu da öldürdü. Ve Yahuda gelini Tamara dedi: Oğlum Şela büyüyünceye kadar kendi babanın evinde dul kal; çünkü: O da kardeşleri gibi ölmesin, dedi. Ve Tamar gidip babasının evinde oturdu.” (Tekvin, 38/2-10) .

Erkek evladın tercih edilmesinin nedenleri arasında genellikle ailenin soyunun erkek evlat yoluyla devam edeceğine olan inanış, erkeklerin özellikle tarımda işgücünden faydalanma, kız evladın evlenince başka aileye gideceği düşüncesiyle yaşlanınca anne babaya erkek evladın bakacağı gibi düşünceler yer almaktadır. İslam öncesi geleneksel Türk dinine mensup Türklerde erkek çocuk, kız çocuklarından üstün tutulmuştur. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Bayındır Han Oğlu Boğaç Han adlı hikâyede Bayındır Han, düzenlediği ziyafette konukları olan beylere üç farklı otağ kurulmasını, oğlu olanın ak otağa, kızı olanın kızıl otağa, evladı olmayanın da kara otağa oturturulmasını emretmiştir. Bu ayırım da Oğuz Türklerinde erkek evlat sahibi olmanın sosyal statüsünün olduğunu gösterir (Yalçın, Koçak; 2013, s. 24). İslam öncesi Araplarda kız çocukları utanç kaynağı olarak görülmüş ve bu nedenle diri diri toprağa gömenler olmuştur. İslam dininin gelmesiyle son bulan bu uygulamalar Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetine konu olmuştur⁸ (Teke; 2005, s.39). İslam dininde doğan çocuklar hakkında kız erkek ayrımı reddedilmiştir. Çocukların doğumundan sonra cinsiyet ayrımı yapılmadan akika kurbanı kesilmesi sünnet olarak toplumda yer etmiştir. Erkek evlat tercih edenlere Hz. Peygamberin soyunun da kızı Fatıma ile devam ettiği hatırlatılmıştır.

Doğumdan sonra kadının kırk gün boyunca kirli olduğuna inanılmıştır. Yahudilere göre kadının doğum sonrası kırk günlük sürede kutsal bir nesneye dokunması ve ibadetlerini yerine getirmesi yasaklanmıştır (Güngör; 1998, s. 201). İslam dininde de bu süre nifas hali olarak bilinmektedir. Kadınlar kırk gün boyunca namaz kılmaktan, oruç tutmaktan muaf tutulmuş ve cinsel ilişkiye girmeleri yasaklanmıştır. Anne ve bebeğin bu süreçte zayıf ve korunmaya ihtiyaçları olduğu, lohusa kadına ve bebeğine zarar vereceği düşünülen kötü bir ruhun varlığı düşüncesi pek çok toplumda yaygın bir inanıştır. Eski Mezopotamya mitolojisine kadar dayanan bu varlık "Alu" ve "Lamastha" adındaki cinlere dayandırılır (Demirok; 2014, s. 47). Yahudilerin inanışına göre ise, Lilit adında bir varlık bu lohusa kadına ve bebeğine zarar vermeye yemin etmiştir⁹ (Ünal; 2017, s. 111). Orta Asya'da yaşayan Türklerde bu varlık albastı, al karısı, al kızı, albız gibi isimlerle bilinmektedir (Polat; 2019, s. 94-97). Al renginin koruyucu bir güce sahip olduğuna inanıldığından dolayı da al karısının zarar vermemesi için kırk günlük sürede al rengi kullanılmaktadır (Kılıç; 2003, s. 201). Hıristiyan olan Türk topluluklarından bazılarında da kötü ruhların anneye ve çocuğa kötülük yapacağına inanıldığı için çocuk vaftiz oluncaya kadar yalnız bırakılmaz. Kırk gün boyunca lohusa kadın dışarı çıkarılmaz.

⁸ "Yine onlar -hâşâ- 'Kızlar Allah'ındır' diyorlar. Akıllarınca beğendikleri de kendilerinin oluyor. Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. Verilen müjdenin (kendisine göre) kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte ne kötü yargıda bulunuyorlar!"(Nahl Suresi 57-59. Ayetler); "Onlardan birine rahmana layık gördüğünün (kız çocuğunun) müjdesi verilince öfkeye kapılarak yüzü mosmor olur." (Zuhruf Suresi 17. Ayet); "... diri diri gömülen kıza hangi suçundan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda..." (Tekvir Suresi 8-9. Ayetler).

⁹ Yahudi kaynakları olan Talmut, Midras, Zohar gibi kutsal metinlerde bahsedilen Lilit adında bir kadın vardır. Lilit'ten Âdem'in ilk eşi olarak bahsedilmektedir. İkisinin de aynı şekilde yaratılmasından dolayı Lilit eşit olduklarını ileri sürmüş ve bir süre sonra bu durum aralarında anlaşmazlığa neden olmuştur. Lilit Âdem'i terk etmiş ve Tanrı'nın yasak olan adını söyleyerek oradan kaybolmuştur. Âdem'in durumu Tanrı'ya anlatması üzerine Tanrı Lilit'in geri dönmesi için üç tane melek görevlendirmiştir. Melekler Lilit'i Kızıldeniz'de bulsalar da Lilit geri dönmeyi kabul etmemiştir. Çünkü Lilit bu sürede şeytan ile birlikte olmuştur. Melekler ona, geri dönmediği için her gün iblisten olan çocuklarından yüz tanesinin öleceğini söylemişler. Lilit ise bu duruma karşılık kendisinin de bebeklerin hastalığına sebep olacağını, çocuk erkek ise sekizinci gün kız ise yirminci gün onlara sahip olup zarar vereceğini söylemiştir (Ünal; 2017, s. 103-107).

Kırkıncı gün büyükanne, lohusa kadın ve çocuğuyla birlikte kiliseye gider. Kilise de dua edip vaftiz olurlar. Sonrasında çocukla birlikte şehri dolaşırlar (Güngör- Argunşah; 1991, s. 26).

Lohusa olan kadın ve yeni doğan çocuğun kırk günleri dolduktan sonra yıkanmaları gerektiğinden dolayı su, insanın hayatındaki geçiş dönemlerinde önemli bir yere sahiptir. Aslında su her dinde ve kültürde evrensel bir sembol haline gelmiş ve arındırma, temizleme, yenileme, iyileştirme, kutsallık özellikleri ile ilişkilendirilmiştir. Hint ve Grek felsefesinde su bütün varlığın, kâinattaki her şeyin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Antik dönemlerde de bereket ve ziraat tanrıçalarının heykelleri, ilahların gücünü arttırması için suya sokulmuştur. Katoliklerde de bu uygulama devam etmiştir. Bunun haricinde su, dişil bir unsur olduğundan doğurganlıkla özdeşleştirilmiştir. Kısır kadınlar suya taptığında tanrıçanın onlara çocuk vereceğine ve bu çocukları kutsayacağına inanılmıştır. Araplarda da su dişil kabul edildiği için kısır kadınlar eril kabul edilen tuzlu suda yıkandıklarında çocuk sahibi olacaklarına inanılmaktadır. Geçiş dönemlerinde bedeni suya sokma ya da yıkanma şeklindeki vaftiz de bozulmanın ardından gelen yenilenmeyi, yeniden doğmayı ve günahlardan arınmayı ve kutsamayı temsil etmektedir (Gürkan; 2009, s. 440-442).

Yeni doğan çocuğa isim seçmek önemli olaylardan birisidir. İsimlerin insanın hayatında büyüsel ve gizemsel bir gücünün olduğuna inanılmıştır. Kötü ruhların kız çocuklarından daha çok erkek çocuklarına zarar vereceği inanişından dolayı erkek çocuklarına kız isimleri koyan Türk topluluklarının olduğunu görmek mümkündür (Arık; 2010, s. 6-7). Şamanlarda çocuğun yaşaması için Yaşar, Ölmez, Kurç (Çelik) gibi isimlerin verildiği görülmektedir (Cilacı; 1973, s. 180). Hatta Ruslarla, Hıristiyanlarla komşu olan Türkler, kötü ruhları kandırıp yeni doğan çocukları korumak için Rus ya da Hıristiyan isimleri tercih ettikleri görülmektedir (İnan; 1995, s. 174-175). İslam dininin tesiri altındaki her yerde olduğu gibi Uşak'ta da isim koymada Hz. Peygamberin sünnetinin takip edildiğini görmekteyiz. Hz. Peygamber, İslam'ın yayıldığı dönemlerde Müslüman olan kişilerin isimlerinin kötü bir anlamı varsa onların isimlerini değiştirmeyi uygun görmüştür. "Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse isimlendirmelerinizi güzel yapın." (Ebu Davud, Edeb, s. 69). hadisi toplumda benimsenmiş, anlamı kötü olan bir isim konulursa o kişinin ismini koyandan ahirette davacı olabileceği şeklinde bir inaniş toplumda yer etmiştir. İsim konulurken çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet getirilip isminin üç kere tekrarlanması da Hz. Peygamberin sünneti olarak devam ettirilmektedir.

İnsanın hayatında ilk defa yaşadıkları olaylar her zaman ayrı bir önem taşımaktadır. Genellikle ilkler törenler halinde kutlanmaktadır. Bebeğin göbek kordonunun toprağa gömülmesi Ortadoğu topluluklarında da görülen bir uygulamadır. Türklerde olduğu gibi İran'da da aynı şekilde eve bağlı olması için eve konulması, ileride okuması için okul bahçesine gömülmesi, dini bütün birisi olması içinde camiye gömülmesi uygulamaları görülmektedir (Demirok; 2014, s. 46). Bebeğin ilk dişinin çıktığında diş buğdayı kaynatmak aslında Allah'a kurban verildiğinde dişlerin çabuk çıkacağı, bulgurun patladığı gibi dişlerin patlayacağını düşünerek yapılmaktadır (Çelik; 2008, s. 419).

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca doğum, yeni bir hayatın başlangıcı olarak görüldüğü için her toplumda önemli bir olay olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle doğum ile ilgili birçok kalıplaşmış inanç, âdet, töre, tören, dinsel ve büyüsel uygulamalar benimsenmiştir. Bu inanış ve uygulamalar insanların yaşadıkları olaylar sonucunda edindikleri tecrübelerle, başkalarından gördükleriyle, büyüklerinden duyduklarıyla ortaya çıkmış; nesilden nesile aktarılmasıyla zaman zaman değişime uğrasa da günümüze kadar gelmiştir. Anadolu’da yaşayan halk inanışlarının kökeni araştırıldığında, bu inanışların temelinde büyük oranda Türklerin İslam öncesi eski inanışlarının tesiri görülmektedir. Türklerin gerek Gök Tanrı inancı ve tabiat kültleri gerekse atalar kültü etrafında oluşmuş inançları Türkler İslam’a girdikten sonra tamamen terk edilmemiş, özellikle direkt İslam ile ters düşmeyen inanışlar İslam dini ile bütünleştirilerek devam ettirilmiştir.

Gebe kalmadan hatta evlendiği ilk günlerden itibaren anne ve bebek etrafında başlayan inanışlar, doğum öncesi, doğum süreci ve doğum sonrası süreçte de devam etmektedir. Hatta doğan çocuğun çocukluk çağı boyunca da sürmektedir. Anne ve bebeğin bu dönemlerde hassas ve etkilenebilir durumda olduğu düşünüldüğü için onların sağlıklı olmaları, her türlü olumsuzluktan ve kötü güçlerden korunmaları için yapılan uygulamaların yardımcı olduğuna inanılmıştır. Bununla beraber bu inanış ve uygulamalara uyulmadığı takdirde anne veya bebeğin başına kötü şeyler geleceği, onların ölümüne bile sebep olabileceği de yaygın bir kanaat olarak halk arasında yer almaktadır.

Uşak ve çevresinde yapılan saha araştırması sonucunda elde ettiğimiz bilgiler, bölgenin halk inanışları açısından oldukça zengin olduğunu ortaya koymuştur. Bu inanışlar insan hayatının önemli dönemlerinde daha da artmaktadır. Bu dönemlerden en önemlisi de şüphesiz hayata başlangıç zamanıdır. Doğum olayının hem öncesinde hem de sonrası süreçte oluşmuş gelenekler, tüm Anadolu insanı için çok önemli olduğu gibi Uşak halkı için de oldukça kıymetli olmuştur. Söz konusu inanış ve uygulamalar asırlardır bu topraklarda yaşatılmış ve gelecek nesillere aktarılmıştır. Günümüz insanı açısından değerlendirdiğimizde bu inanışlara çok önem veren ve hala hayatında sürdüren insanlara rastlanıldığı gibi, bunları hurafe veya batıl inanış olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Özellikle köylerde yaşayan insanlar ve yaşlılar açısından baktığımızda bu inanışların hala etkin bir şekilde sürdüğünü görmekteyiz. Şehir merkezi açısından değerlendirdiğimizde ise bu inanış ve uygulamaların pek çoğunun özellikle genç nüfus tarafından terke dildiğini söyleyebiliriz. Bununla beraber gençlerin, inanmasa veya uygulamasa bile bu inanışları atalarından duyduklarını ve bunlar hakkında bilgi sahibi olduklarını görmekteyiz. Bu durum bu inanışların Anadolu insanının hayatında gelecekte de etkin bir şekilde devam edeceğini düşündürmektedir. Burada konuyla ilgili olarak önemli bir bulgu da halk inanışı olarak yer etmiş olan bu uygulamaların İslam dininin temel inanç ve ilkeleriyle çatışıp çatışmadığı hususudur. Halk nezdinde İslam dininin prensipleriyle ters düşen inanışların büyük oranda terk edildiği, ancak İslam’a uygun görülenlerin ise toplumun ortak kültürel değerleri olarak kıymet verilip sürdürüldüğü görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDURRAZAK PELER G. , (2013). “Doğumla İlgili Bazı Adetler Bağlamında Kıbrıs Türklerinin Etnik Kökeni Üzerine Düşünceler”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, C.6, S.11.
- ALBAYRAK, A, ÇAPCIOĞLU, İ , (2006). “Ehl-i Sünnet Geleneğine Bağlı Bir Orta Anadolu Köyünde Halk İnançları ve Uygulamaları”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.24.
- ARIK D. , (2010).. “Türk Halk İnanışlarında Örtmece ve Gerçeği Gizleme ile İlgili Uygulamalar: Doğum ve Ölüm Örneği”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.13, S.36.
- ARTUN E. , (2018). *Türk Halkbilimi*, Karaman Kitabevi, Adana.
- AZAR B. (2014), “Elazığ/Harput ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanışlar” , *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, s.3.
- BAŞÇETİNÇELİK A. , (1998). *Adana Halk Kültüründe Doğum- Evlenme- Ölüm*, Altın Koza Yayınları, Adana.
- BORATAV P. N. , (2015). *100 Soruda Türk Folkloru*, Bilge Su Yayıncılık, Ankara.
- CİLACI O. , (1973). “Şamanizm’de Evlenme ve Doğum Törenleri”, *Türk Kültürü*, C.XI, s.123
- ÇELİK T. , (2008). *Uşak İlyashlı Kasabası Folkloru*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- DEMİROK R. , (2014). *Hani ve çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- EROĞLU A. H. , (2017). “Geçiş Dönemleri İle İlgili İnanışlar” (Ed.) Durmuş Arık-Ahmet Hikmet Eroğlu, *Halk İnanışları*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- EROĞLU A. H. , (2017). “Halk İnanışlarına Giriş” (Ed.) Durmuş Arık-Ahmet Hikmet Eroğlu, *Halk İnanışları*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- GÖNEN S. , (2005). “Dede Korkut Hikâyelerinden Günümüze Yansıyan Doğum Adetleri” , *Türklük Bilimi Araştırmaları*, s.18.
- GÜL Z. , (2002). “Tahtacılarda Gelenekler: Doğum ve Çocukla İlgili Adet, Uygulama ve Törenler”, *Folklor/Edebiyat*, C.VIII s.30.
- GÜNGÖR H. , (1998). *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*, Kıvılcım Yayınları, Kayseri.
- GÜNGÖR H, ARGUNŞAH M. , (1991). *Gagauz Türkleri Tarih, Dil, Folklor ve Halk Edebiyatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- GÜRKAN S. L. , (2009). “Su”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul.
- İNAN A. , (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KARAMAN H. , ÇAĞRICI M. , DÖNMEZ İ. K. ve GÜMÜŞ S. , (2016). *Kur’an-ı Kerim Meali* , Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. Baskı, Ankara.

- KILIÇ H. Ç. , (2003). *Türk Kültüründe İnanç ve İnanışlar*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- KILIÇER M. E. , (1981). “İslam’da Aile Planlaması” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 24, s. 1.
- KİTABI MUKADDES ESKİ VE YENİ AHİT *Tevrat, Zebur (Mezurlar) ve İncil*, (2015), Kitabı Mukaddes Şirketi Yayınları, İstanbul.
- KÜÇÜK A. , (1989). “Alkarısı” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul.
- KÜÇÜKBASMACI G. , (2003). “Kastamonu’da Doğumla İlgili Adet, İnanış ve Uygulamalar”, *Kastamonu Valiliği, İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri* (18-20 Eylül 2003), Kastamonu.
- ÖRNEK S. V. , (2000). *Türk Halk Bilimi*, TC Kültür Bakanlığı, 2. Baskı, Ankara.
- POLAT K. , (2019). *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- TEKE E. , (2005). *Osmaniye’de Doğumla İlgili İnanç ve Uygulamalar*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- TÜFEKÇİ İ. , (2013). “İslam Hukukuna Göre Gebeliğin Sonlandırılması”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C-S, 45.
- ÜNAL A. , (2017). “Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2.
- YALÇIN H, KOÇAK N. (2013). “Gebelikle İlgili Geleneksel İnanç ve Uygulamalar ve Karaman Örneği”, *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, C. 6, S.1.

KAYNAK KİŞİLER

1. Halime MİNNET, Ev Hanımı, 1975, Bağbaşı Köyü, lise mezunu.
2. Mehmet AYNACI, Emekli, 1953, Selçikler Köyü, ilkokul mezunu.
3. İbrahim ALBAYRAK, İmam, 1972, Selçikler Köyü, önlisans mezunu.
4. Muzaffer BİRGÜL, Emekli, 1939, İlyaslı Köyü, ilkokul mezunu.
5. Elif YİĞİT, Ev Hanımı, 1942, Hacıkadem Köyü, okuma-yazma yok.
6. Ayşe AYDIN, Ev Hanımı, 1924, Hacıkadem Köyü, okuma-yazma yok.
7. Serpil TEKİN, Ev Hanımı, 1983, Ürün Köyü, ilkokul mezunu.
8. Ümmü TEKİN, Ev Hanımı, 1976, Ürün Köyü, ilkokul mezunu.
9. Hasibe MİNNET, Çiftçi, 1958, Bağbaşı Köyü, ilkokul mezunu.
10. Fadime COŞKUNOĞLU, Ev Hanımı, 1955, Yenişehir Köyü, ilkokul mezunu.
11. Ayşe TIRAŞ, Ev Hanımı, 1949, Yenişehir Köyü, ilkokul mezunu.
12. Şengül TIRAŞ, Ev Hanımı, 1965, Yenişehir Köyü, ilkokul mezunu.
13. Meryem TIRAŞ, Ev Hanımı, 1933, Yenişehir Köyü, okuma-yazma var.
14. İsmet KÜLÇE, Emekli, 1945, Yapağılar Köyü, ilkokul mezunu.
15. Halime KÜLÇE, Ev Hanımı, 1988, Yapağılar Köyü, lise terk.
16. Hafize KÜLÇE, Ev Hanımı, 1950, Yapağılar Köyü, okuma-yazma var.

17. Muradiye OKUR, Ev Hanımı, 1962, Yapağılar Köyü, okuma-yazma var.
18. Eşe KOÇ, Ev Hanımı, 1974, Çatalbayır Köyü, ilkokul mezunu.
19. Sadiye KAYGISIZ, Esnaf, 1970, Çatalbayır Köyü, İlkokul mezunu.
20. Neslihan CANBAZ, Türkçe Öğretmeni, 1992, İlyaslı Köyü, lisans mezunu.
21. Hanife CANBAZ, Ev Hanımı, 1964, İlyaslı Köyü, ilkokul mezunu.
22. Rukiye UTKU, Halkla İlişkiler, 1990, İlyaslı Köyü, önlisans mezunu.
23. Alime ÇELEBİ, Ev Hanımı, 1986, İlyaslı Köyü, ilkokul mezunu.
24. Halide DAĞDİK, Ev Hanımı, 1946, Çardak Köyü, okuma-yazma yok.
25. Cennet AKÇAY, Ev Hanımı, 1951, Yoncalı Köyü, okuma-yazma yok.
26. Reyhan DAĞDİK, Ev Hanımı, 1973, Yoncalı Köyü, ilkokul mezunu.
27. Şenay GÜRBÜZ, Ev Hanımı, 1968, Kalfa Köyü, ilkokul mezunu.
28. Yıldız BOZKURT, Ev Hanımı, 1952, Karacaömerli Köyü, ilkokul mezunu.
29. Mustafa YILDIZ, Emekli, 1954, Karaca Ahmet Köyü, İmam Hatip Ortaokulu terk.
30. Aynur GÜNDOĞDU, Ev Hanımı, 1968, Fakılı Köyü, ilkokul mezunu.
31. Nihat GÜNDOĞDU, Seramik Fabrikasında İşçi, 1970, Fakılı Köyü, lise mezunu.
32. Nurhan DÖNGEL, Ev Hanımı, 1962, Fakılı Köyü, ilkokul mezunu.
33. Sebiya FİLİZ, Ev Hanımı, 1964, Fakılı Köyü, ilkokul mezunu.
34. Safiye FİLİZ, Ev Hanımı, 1962, Fakılı Köyü, ilkokul mezunu.
35. Neriman TOPAL, Ev Hanımı, 1969, Hamamdere Köyü, ilkokul mezunu.
36. Şahin TOPAL, Din Görevlisi, 1970, Delibaşlı Köyü, lisans mezunu.
37. Sezai BİLİR, Şoför, 1968, Delibaşlı Köyü, ilkokul mezunu.
38. Aysel BİLİR, Ev Hanımı, 1974, Delibaşlı Köyü, ilkokul mezunu.
39. Selvi ERSOYSAL, Ev Hanımı, 1966, Hamamdere Köyü, ilkokul mezunu.
40. Tevfik ERSOYSAL, Emekli, 1963, Hamamdere Köyü, ilkokul mezunu.
41. Mahmut DURU, Emekli, 1954, Delibaşlı Köyü, okuma-yazma var.
42. Alime DURU, Ev Hanımı, 1955, Delibaşlı Köyü, okuma-yazma var.
43. Selim GÜN, Emekli, 1952, Delibaşlı Köyü, okuma-yazma var.
44. Güllü GÜN, Ev Hanımı, 1955, Hamamdere Köyü, okuma-yazma var.
45. Yasemin KAYGUSUZ, Ev Hanımı, 1980, Karaağaç Köyü, lise mezunu.
46. Meryem KARADEMİR, Türkçe Öğretmeni, 1994, Has Köy, lisans mezunu.
47. Şevket KARADEMİR, Çiftçi, 1965, Has Köy, lise mezunu.
48. Necla KARADEMİR, Ev Hanımı, 1965, Has Köy, ilkokul mezunu.
49. Veysel ÖZGÜL, Çiftçi, 1949, Hacım Sultan Köyü, ilkokul terk.
50. Hatice CAN, Emekli, 1965, Sazak Köyü, ilkokul mezunu.
51. Şerafettin CAN, Emekli, 1964, Sazak Köyü, ilkokul mezunu.
52. Melek YEŞİL, Ev Hanımı, 1960, Yeleğen Köyü, okuma-yazma yok.
53. İbrahim YEŞİL, Çiftçi, 1956, Yeleğen Köyü, ilkokul mezunu.
54. Sami KÜÇÜKMAVİ, Emekli, 1937, Şükraniye Köyü, ilkokul mezunu.
55. Kemal CESUR, Çiftçi, 1963, Dere Köy, ilkokul mezunu.
56. Kadriye CESUR, Ev Hanımı, 1974, Dere Köy, ilkokul mezunu.
57. İbrahim CESUR, Çiftçi, 1932, Dere Köy, okuma-yazma yok.
58. Hediye YILMAZ, Ev Hanımı, 1954, Mesudiye Köyü, okuma-yazma yok.
59. Aliye YILMAZ, Kur'an Kursu Öğreticisi, 1982, Mesudiye Köyü, önlisans mezunu

60. Ali Rıza PEKER, Anahtarcı, 1961, Kırkyaren Köyü, ilkokul mezunu.
61. Fadime ÖZEL, Çağrı Merkezinde Takım Yöneticisi, 1994, Karaboyalık Köyü, önlisans mezunu.
62. Yavuz ÖZEL, Çağrı Merkezinde Müşteri Temsilcisi, 1988, Karaboyalık Köyü, lise Mezunu.
63. Nazan YEŞİLOVA, Çağrı Merkezinde Takım Yöneticisi, 1991, Ayrancı Köyü, lise mezunu.
64. Gamze TANVRIÖVER, Türkçe Öğretmeni, 1994, Susuz Köyü, lisans mezunu.
65. Sunay TANRIÖVER, Ev Hanımı, 1968, İkisaray Köyü, ilkokul mezunu.
66. Hamza KUCA, Emekli, 1955, Karayakuplu Köyü, okuma-yazma var.
67. Meryem KUCA, Ev Hanımı, 1957, Karayakuplu Köyü, ilkokul mezunu.
68. Döndü KULDAŞ, Ev Hanımı, 1971, Büyük Kayalı Köyü, ilkokul mezunu.
69. Ali KULDAŞ, Türkçe Öğretmeni, 1991, Büyük Kayalı Köyü, lisans mezunu.
70. Ahmet KULDAŞ, Çiftçi, 1966, Büyük Kayalı Köyü, ortaokul terk.
71. Mesut BAŞER, Çiftçi, 1970, Beki Köyü, ortaokul terk.
72. Gülay BAŞER, Ev Hanımı, 1970, Beki Köyü, ilkokul mezunu.
73. Osman ÖZGÜL, Emekli, 1965, Samatlar Köyü, lise mezunu.
74. Kadir ÖZGÜL, Servis Şoförü, 1993, Samatlar Köyü, önlisans mezunu.
75. Sinan ÖZEN, Muhasebeci, 1982, Yukarı Karacahisar Köyü, lisans mezunu.
76. İsmail BAYAR, Emekli, 1945, Delihıdırlı Köyü, okuma-yazma var.
77. Ayşe ÖZMEN, Ev Hanımı, 1940, Çamsu Köyü, okuma-yazma yok.